

УДК 378.147.091.33:74

КУЛІНІЧ Лариса Олександрівна –
старший викладач
кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
e-mail: kulinichlar@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ФАХОВОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Одним з найважливіших завдань практичної і теоретичної педагогіки професійної освіти є забезпечення всебічного розвитку майбутніх фахівців. Професійний розвиток майбутнього художника-педагога значною мірою пов'язаний з розвитком його творчого потенціалу. Професійно-творчий розвиток майбутнього фахівця є складовою його всебічного розвитку на етапі професійної підготовки, оскільки в процесі творчості реалізуються творчі можливості особистості, здійснюється їхній розвиток, а сам процес змінює суб'єкт творчості. Рівень розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця позначається не тільки на його професійній діяльності, а й на самому процесі його життя, самореалізації як засобу самоутвердження через самовираження і саморозвиток [7]. Тому виникає необхідність пошуку відповідних щодо закономірностей розвитку творчого потенціалу форм організації навчання майбутніх художників-педагогів з метою їхнього професійного становлення та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси навчання в межах особистісно розвиваючої освіти культурологічного типу, становлення професіонала-особистості висвітлені у працях О. Бондаревської, І. Зязюна, О. Олексюк, Г. Падалки, М. Чемберджі. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін досліджували В. Орлов, О. Рудницька. Питання професійної підготовки майбутніх художників-педагогів з окремих дисциплін розглядали О. Кайдановська, Г. Сотська та інші.

У психолого-педагогічній науці термін професіоналізм визначають як набуту в ході навчальної і практичної діяльності здатність до компетентного виконання забезпечених оплатою функціональних обов'язків; рівень майстерності спеціаліста і професійного розвитку особистості фахівця; результат професійної підготовки та професійного становлення. Головне у процесі розвитку професіоналізму є не обсяг засвоєваної

інформації, а вміння творчо користуватися нею, знаходити її, засвоювати і використовувати для практичної діяльності [2; 9]. Формування фахового професіоналізму відбувається в процесі професійного розвитку. За визначенням В. Орлова, професійний розвиток учителів мистецьких дисциплін, зокрема художників-педагогів, характеризується якісними змінами, що знаменують перехід від формального теоретичного знання до практичних умінь і навичок, від формального мислення до творчого професійного мислення, основою якого є зростання рівня художньо-педагогічної культури особистості та вмотивована потреба у професійному самовдосконаленні [6].

Мета статті полягає у з'ясуванні змісту формування фахового професіоналізму майбутніх художників-педагогів та визначенні педагогічних умов навчально-творчої діяльності студентів, що сприяють їхньому професійному становленню, у процесі вивчення курсу художнього конструювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійний розвиток фахівця забезпечується взаємопов'язаними між собою процесами професійної підготовки і професійного становлення.

Професійну підготовку визначають як сукупність спеціальних знань, навичок і вмінь трудового досвіду, які забезпечують можливість успішної роботи за певною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і вмінь [9]. Так, професійна підготовка майбутніх художників-педагогів передбачає надання студентам комплексу знань і вмінь, для здійснення практичної художньо-творчої, а також психолого-педагогічної діяльності.

Більш складним і багатомірним явищем є професійне становлення, яке являє собою перетворення особистості, що, в узагальненому вигляді, виступає як процес набуття особистістю професійних якостей, які відповідають суттєвим вимогам, що висуває професія. Процес професійного становлення здійснюється у взаємодії двох структур – внутрішньої і зовнішньої: саморозвитку художньо-педагогічної культури особистості,

тобто, системи внутрішніх особистісних перетворень, і системи професійної підготовки вчителів мистецьких дисциплін, тобто, системи зовнішніх впливів на особистість. Механізм їхньої взаємодії може функціонувати за умови, якщо обидві структури відповідають одна одній або будуть приведені у відповідність. Педагогічною основою професійного становлення вчителів образотворчого мистецтва є усвідомлення єдності художньо-творчого і психолого-педагогічного знання та досвіду, самоусвідомлення власних емоційних, інтелектуальних, вольових, мистецьких можливостей, рефлексивної активності. Функціональне значення особистісної рефлексії у художньо-естетичній та психолого-педагогічній діяльності на етапах професійного становлення – це творення себе, свого художньо-педагогічного потенціалу. Ігнорування цього положення у навчально-виховній практиці неминує веде до двох крайнощів, а саме: або виховання вільного художника, як правило безпомічного у питаннях художньо-естетичного виховання, або фахівця з посереднім рівнем компетентності в галузі мистецтва [6]. Отже процес професійної підготовки забезпечує набуття базових знань, умінь, навичок і практичного досвіду, необхідних для здійснення професійної діяльності. А процес професійного становлення забезпечує рефлексію цих знань, умінь, навичок, досвіду з метою самопізнання, ідентифікації і професійного самовдосконалення. Саме ці процеси мають на увазі, коли в наукових працях йдеться про формування цілісної молоді творчої особистості, і зауважується, що слід вибагливіше вдивитися у зміст тих інтегральних знань, які отримують студенти у профільних творчих закладах. На думку викладачів Львівської національної академії мистецтв, навчальні програми повинні бути максимально гнучкими для того, щоби студент не почував себе звичайною посудиною для наповнення інформацією, а щоби він виступав співучасником творення своєї особистості. Для цього важливо врахувати обставину, що кожен студент повинен захопити способів синтезування в собі формальних навиків у відповідних практиках мистецтва з інтелектуальною сферою. Студент не повинен судити про філософські чи естетичні ідеї через призму свого прямого наставника, він повинен захопити набути свій індивідуальний досвід пізнання відповідного явища – і не через інтернет, не через репродукцію, а в енергетиці свого духовно-культурного єства [10].

Відповідно до закономірностей розвитку творчого потенціалу особистості С. Сисоевою сформульовані вимоги до розробки змісту навчальної дисципліни та вимоги до

організації навчально-пізнавальної діяльності. Так, на думку дослідника, зміст навчального матеріалу повинен виходити за межі загальноприйнятих програм, вирізнятися більшим рівнем узагальненості, враховувати інтереси студентів, стиль і темп засвоєння ними знань, залишити студентам можливість більш глибокого проникнення у сутність тієї чи іншої теми. Вимоги до організації навчально-пізнавальної діяльності: ефективне використання навчального часу для підвищення рівня знань, умінь і навичок студента; розвиток творчого мислення студентів та оволодіння ними навичками дослідницької діяльності, одержання студентом нових ідей і результатів, узагальнень (як об'єктивно нових, так і суб'єктивно нових); створення власного досвіду професійної діяльності і апробація його на практиці [7]. Серед суттєвих моментів організації навчального процесу у плані творчого розвитку особистості майбутнього фахівця, дослідники виділяють: орієнтацію на суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу; розробку гнучких та варіативних форм викладання предмету; інтенсифікація самостійної творчо-пошукової роботи студентів; залучення широкого комплексу додаткових організаційних форм навчально-пізнавальної діяльності та інші [3]. Дієвим, щодо професійного розвитку особистості, видається необхідність створення таких ситуацій художньо-естетичного змісту, в яких відбувається актуалізація та активізація творчої особистості. Виходячи з визначення художньо-естетичної ситуації, як поєднання внутрішніх та зовнішніх щодо суб'єкта умов, виокремлюють особливо значущі ситуації, наприклад, ситуацію особистісного ствердження «я – художник» або ситуацію успіху – суб'єктивного психічного стану задоволення результатами творчого напруження [1].

Широкі можливості щодо професійного розвитку студентів існують в межах вивчення навчального курсу «Художнє конструювання», оскільки саме в дизайні застосовуються всі три типи розумової діяльності: наочно-дійовий, чуттєво-образний, понятійно-логічний, – одночасно розвиваючи просторово-часову уяву, формуючи моральну культуру та соціально-екологічний світогляд. Крім того, дизайн повною мірою поєднує логічні та образні системи мислення та володіє цілим набором засобів передачі думки, а саме: усне мовлення, текст, графіка, морфологія, колір, світло, структура, конструкція тощо. Дизайн має таку ж здатність до рефлексії, як живопис чи література. Тільки дизайн долучає інтуїцію, передбачення, фантазію до складу ділових якостей та професійно займається генеруванням ідей і концепцій, будучи

школою творчого й ділового мислення [5].

На основі аналізу, узагальнення педагогічної та методичної літератури, що розкриває питання формування особистості майбутнього фахівця, розвитку його творчого потенціалу, виділимо ряд педагогічних умов, що сприятимуть професійному становленню майбутніх художників-педагогів в ході вивчення спеціальних дисциплін, зокрема, художнього конструювання. Однією з таких умов є зв'язок теорії з практикою, який забезпечується самим змістом навчальної дисципліни, його практично-творчою спрямованістю.

В умовах незначної кількості годин, відведених на вивчення художнього конструювання майбутніми художниками-педагогами, особливого значення набуває вимога ефективного використання навчального часу, що частково забезпечується інтенсифікацією самостійної творчо-пошукової роботи студентів. Досвід роботи підтверджує доцільність винесення на самостійне опрацювання окремих завдань дослідницького характеру, а також окремі етапи розробки дизайн-проекту, такі як передпроектне дослідження, аналіз аналогів та прототипів, композиційні пошуки, завершення окремих етапів роботи, розпочатих на аудиторних заняттях. Це обумовлено змістом завдань, що потребують для успішного вирішення опрацювання значного обсягу різного роду інформаційних джерел, а також врахуванням індивідуальних особливостей студентів щодо стилю, темпу, глибини засвоєння знань та ведення творчого пошуку.

Іншою важливою педагогічною умовою є набуття студентами власного досвіду професійної діяльності і апробація його результатів на практиці. В ході вивчення художнього конструювання позитивних результатів можна досягти за умови доцільного поєднання викладачем змісту завдання та вибору художніх технік для виготовлення розробленого зразка в матеріалі. Маємо позитивні результати використання, з цією метою, технологічних і декоративних можливостей кераміки [4]. Властивості матеріалу надають широкі можливості щодо творчого експериментування та дозволяють провести повноцінне експериментальне випробування розробленого зразка в реальних умовах його функціонування. Такий підхід до справи створює ситуацію особистісного ствердження «я - дизайнер», оскільки дозволяє студентам пройти весь шлях від отримання технічного завдання та зародження ідеї до апробації виготовленого в матеріалі виробу.

Оскільки, як вже зазначалося, професійна діяльність художника-педагога має як художньо-творчу, так і психолого-педагогічну складову, варто використовувати у

навчальному процесі широкий комплекс додаткових організаційних форм навчально-пізнавальної діяльності, з урахуванням вимог всебічного професійного розвитку студентів. Тому, окремі завдання з художнього конструювання можуть мати практичне застосування, наприклад, у певних формах позааудиторної діяльності. Так, розроблені за принципами комбінаторної композиції та виготовлені в матеріалі, зразки дитячого магнітного конструктору студенти використовували у відкритих творчих майстернях в межах мистецького руху «Alla-rgіma» художньо-графічного відділення мистецького факультету КДПУ імені Володимира Винниченка. Організація та освітньо-виховне значення заходу як для студентів, так і для широкого загалу висвітлювалося в працях організаторів мистецького руху [1; 8]. Зазначимо лише, що робота студентів у відкритих майстернях створила умови спілкування у реальному процесі гри та навчання саме з тією віковою групою дітей, для якої і розроблялися зразки виробів.

Таким чином забезпечується інтеграція психолого-педагогічної і художньо-творчої підготовки та, відповідно, професійне зростання особистості майбутнього художника-педагога.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Отже, за умови ефективного використання навчального часу, аудиторних та позааудиторних форм роботи для забезпечення якісного засвоєння знань, умінь, навичок в галузі дизайну, розвитку творчого мислення студентів та оволодіння ними навичками дослідницької діяльності, вивчення навчального курсу «Художнє конструювання» сприятиме розвитку системного мислення, привчатиме до об'єктивного формулювання і висловлювання оцінних суджень щодо якості окремих предметів, ставлення до подій, а також стосовно своїх та чужих вчинків, сформує міцні естетичні орієнтири, що складатиме основу для подальшого формування фахового професіоналізму майбутніх художників-педагогів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гарбузенко Л. В. Особистісно-розвивальний компонент художньо-естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Л. В. Гарбузенко // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – Додаток 1 до Вип. 31. Том V (47). – К.: Гнозис, 2013. – С. 96–103.
2. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму [навчальний посібник] / Н. В. Гузій. – К., 2004. – 138 с.

3. Кайдановська О. О. Методичні особливості вивчення курсу «Основи композиції» у вищих навчальних закладах / О. О. Кайдановська // Педагогічний процес: теорія і практика: зб. Наук. Праць. – К.: ПІП «Екмо», 2003. – Вип. 2. – С. 32–37.

4. Кулініч Л. О. Формування пізнавального інтересу майбутніх художників-педагогів на прикладі гончарства / Л. О. Кулініч // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 133. – С. 276–283.

5. Максименко О. А. Дизайн и дети / О. А. Максименко. – Н.: Евро-прес, 2000. – 160 с.

6. Орлов В. Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: монографія / Валерій Федорович Орлов / [за заг. ред. І.А. Зязюна]. – К.: Наукова думка, 2003. – 262 с.

7. Сисосва С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С. О. Сисосва // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / [За ред. І. А. Зязюна]. – К.: Випол, 2000. – С. 249–274.

8. Стрітьєвич Т. М. Самореалізація майбутніх учителів образотворчого мистецтва як умова професійного становлення / Т. М. Стрітьєвич // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – Вип. 133. – С. 188–194.

9. Энциклопедия профессионального образования / [гл. ред. С. Я. Батышев]: В 3-х т. – М.: АПО, 1998. – Т. 2. – 440 с.

10. Яців Р. Інтеграл мистецького фаху та сучасний освітній процес / Роман Яців // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – Львів, 2007. – Вип.18. – С. 3–9.

REFERENCES

1. Garbuzenko L. V. (2013). *Osobistisno-rozvivajnij komponent hudozhno-estetichnoyi kompetentnosti majbutnih uchiteliv obrazotvorchogo mistecztva*. [Personality-developing component of the artistic and aesthetic competence of future fine arts teachers]. Kyiv: Vid-vo «Gnozis».

2. Guzij, N. V. (2004). *Osnovy pedagogichnogo profesionalizmu [navchalnuj posibnik]*. [Fundamentals of teaching professionalism [Tutorial]. Kyiv.

3. Kajdanovska, O. O. (2003). *Metodichni osoblivosti vivchennya kursu «Osnovy kompozyciyi» u vishchih navchalnih zakladah*. [Methodical features of studying the course «Fundamentals of Composition» in higher education]. Kyiv: Vid-vo «Ekmo».

4. Kulinich, L. O. (2014). *Formuvannya piznavalnogo interesu majbutnih hudozhnikov-pedagogiv na prikladi goncharstva*. [Formation of cognitive interest of the future fine arts teachers using pottery as an example]. Kirovograd: RVV KDPU im. V.Vinnichenka

5. Maksimenko, O. A. (2000). *Dizajn i dety* [Design and children]. Nikolayiv: Vid-vo «Evro-pres».

6. Orlov, V. F. (2003). *Profesijne stanovlennya majbutnih vchiteliv misteczkih disciplin: teoriya i tehnologiya: monografiya*. [Professional development of future fine arts teachers: theory and technology (monograph)]. Kyiv: Vid-vo «Naukova dumka».

7. Sisoyeva, S. O. (2000). *Tehnologizaciya osvitoj diyalnosti v umovah nepererвної profesijnovj osvity*. [Technological educational activities in terms of continuous professional education]. Kyiv: Vid-vo «Vipol».

8. Strityevich, T. M. (2014). *Samorealizaciya majbutnih uchiteliv obrazotvorchogo mistecztva yak umova profesijnogo stanovlennya*. [Self-realization of future fine arts teachers as a condition for professional development]. Kirovograd: RVV KDPU im. V.Vinnichenka.

9. *Enciklopediya professionalnogo obrazovaniya (1998)*. [Encyclopedia of professional education][gl. red. S. Ya. Batishev]: V 3-x t., T. 2. Moscv: APO.

10. Yaciv, R. (2007). *Integraly misteczkogo fahu ta suchasnj osvitnj process*. [Integrals of artistic profession and modern educational process]. Visnik Lvivskoyi nacionalnoyi akademiji mistecztv. Lviv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КУЛІНІЧ Лариса Олександрівна – старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: художньо-творча підготовка та професійне становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KULINICH Larysa Oleksandrivna – senior lecturer at the Department of Arts and Design of Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: artistic and creative education and professional growth of the future teachers of arts.